

Onderwerpen uit de Westzaanse geschiedenis

De wederopbouw

door WILLEM TIP/deel 55
beeld: Digitale Beeldbank

Na de oorlog veranderde er weinig in de Nederlandse maatschappelijke verhoudingen. De behoefte aan emancipatie was ook in de wederopbouwtijd nog altijd groot. De vertrouwde zuilen bleven. Er was na de oorlog wel een poging om te komen tot een socialistische 'doorbraak'. De tijd bleek daarvoor nog niet rijp. Het strandde voordat de jaren vijftig voorbij waren. Tot het eind van de wederopbouwtijd (1970) hielden de zuilen stand. Daarna pas werd hun aantrekkingskracht en invloed kleiner. Een nieuwe generatie, opgegroeid na de oorlog, leek de emancipatie minder nodig te hebben

De watersnood van 1953

Midden in de wederopbouwtijd werd Nederland getroffen door een zware overstromingsramp. Een noordwesterstorm joeg op 1 februari 1953 het zeewater op veel plaatsen over de dijken van Zeeland en delen van Zuid-Holland. Ruim 1800 mensen kwamen om. Onmiddellijk werden er overal inzamelingen gehouden. Ook in Westzaan. De zaal van De Prins en de Regentenzaal van het Weeshuis waren op 2 februari nauwelijks groot genoeg voor alle ingezamelde kleding. Er zaten zelfs veel volledig nieuwe kledingstukken bij. Het sorteren duurde een hele dag en was pas om acht uur 's avonds gereed.

Beeld van de watersnood begin februari 1953.

Terneuzen in Zeeuws-Vlaanderen was de bestemming van de Westzaanse giften. Een vrachtwagen van De Valk zorgde voor het vervoer. Later hield men nog een collecte. Die bracht ruim 21 duizend gulden op, voor die tijd een opmerkelijk groot bedrag. Met messen en vorken, zo meldden de collectanten, werden de bankbiljetten in de volle bussen geduwd.

Hout in de wederopbouw

De Zaanse bedrijven ontmoetten in de eerste wederopbouwjaren, net als vlak na de Eerste Wereldoorlog, weer een ruime inhaalvraag. Van alles moest worden hersteld en vernieuwd. De internationale concurrentie was echter ook sterk. Na een snelle start ging daarom vooral de Zaanse houtbewerking een tijd van aanpassingen tegemoet. Zagen en schaven gebeurde meer en meer in de landen waar het hout groeide. De Zaanse balkenhaven zag zijn aanvoer gestaag afnemen. In de tweede helft van de jaren zestig kwam de aanvoer zelfs vrijwel tot stilstand.

In de jaren dertig had men in de Westzanerdijk bij

Zaandam nog een nieuwe sluis gebouwd. Deze 'Haremakersluis' raakte nu buiten gebruik. Midden jaren zeventig (1976) werd ze uiteindelijk gesloopt en gedempt. Aan de houtbewerking op de historische vestigingsplaats achter het station van Zaandam kwam definitief een eind. Ook andere traditionele vestigingsplaatsen bij het Zaanse centrum werden prijsgegeven, zoals het grote terrein rond de nieuwe balkenhaven (Bruijnzeel) en het houteiland in de Voorzaan (William Pont, 1990). Omvangrijke bedrijfsterreinen kwamen verder vrij in Westzaan-Zuid. Hier vertrok het houtbedrijf Rote (1991). In de nieuwe eeuw had de Zaanse houtbewerking zich teruggetrokken op enkele terreinen langs het Noordzeekanaal (Verkade, 1982, p 277; Ankum e.a. 1991, p 343).

Aanpassingen in de industrie

Niet alleen de houtbewerking stond voor grote aanpassingen. Het tij veranderde voor de hele industrie. De gevestigde Zaanse bedrijven kregen te maken met nieuwe markten, nieuwe technieken en nieuwe producten. Grote, internationaal werkende ondernemingen konden daar snel op inspelen. Voor de familiebedrijven in de Zaanstreek bleef daarentegen vaak maar een enkele weg over, samenwerking en fusie. Stond die weg niet open,

Sloop van de fabriek van Molenaar's Kindermeel aan de Vaardijk.

dan volgde het einde.

De grote traditionele Westzaanse fabrieken die moesten sluiten, zoals Avis (1969), Molenaar (1975), Grootes en De Valk (beide 1981) waren voorbeelden van een veel bredere beweging. Terwijl de Zaanse gemeentebestuurders nog lang uitgingen van de industrie als de drijfkracht achter de economie, sloeg de bedrijvigheid zelf een heel andere weg in.

Vanaf de jaren zestig, aan het eind van de wederopbouwtijd, begon de Zaan onmiskenbaar te verschuiven van industrie naar dienstverlening. Dienstverlening zoals handel, vervoer of financiering. Die ontwikkeling werd ook steeds meer zichtbaar in de werkgelegenheidscijfers. Terwijl de totale werkgelegenheid langs de Zaan in de tweede helft van de twintigste eeuw nagenoeg gelijk bleef (rond vijftigduizend arbeidsplaatsen), daalde het aandeel van de industrie van een riant 64% in 1960 tot niet meer dan 15% in 2013.

De balkenhaven van Bruijnzeel. Boven het houteiland van William Pont in de Voorzaan.